

הלכות תפילין סימן לו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

וגם הנ"ל קבאורו מישב לכל אחת מן השיטות.

19) ומצינו בזה שלש שיטות:

א. דעת הטור (יר"ד סי' רעד) שדייק מהרא"ש שאם לא יתייג שעטני"ז ג"ץ פסול, כיון שהזכר דין זה בגמרא (מנחות כט, ב) וכן דייק הבי"י (באן) מטפר התרומה, והביא מטפר הגהות ומטפר האגור (סי' סג) שכתבו בשם ר"ת שהם לעיכובא, שאינו גרוע מקוצו של ייד.

ב. דעת הרא"ם (ראים השלם סי' שצט), הובא במשנ"ב כאן ולקמן במשנת סופרים אות ט"ז, שמה שאמרו בגמרא שם שעטני"ז ג"ץ צריכה שלשה זיינין, אין הכוונה שיעשה תגין על האותיות, אלא הוא דין בצורת גוף האות עצמה, והיינו שיש לעשות את ראשי האותיות שעטני"ז ג"ץ משוכים ולא עגולים, שיהיו לכל ראש שלש פינות.

ג. שיטת הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילין ה"ט) שאין התגין מעכבין [וראה שם פ"ו ה"ט].

[משנ"ב שם]

אכל אם עשה למעלה ראשו עגל גס"פ, משמע מהבית"אוסף דאין להקל אפילו כדיעבד לפי פרוש הרא"ם.

20) שמה שאמרו בגמרא שעטני"ז ג"ץ צריכה שלשה זיינין, היינו שיעשה ראשיהם משוכים ולא עגולים, ויהיו לכל ראש שלש פינות.

ואם עשה ראש האות עגול, אלא שהוסיף תגין על גביו, הסתפק בזה לקמן (משנת סופרים אות ט"ז) אם על ידי התגין תוכשר האות, ונשאר בצ"ע.

משנת סופרים

דבדך שלם פנינו לא חצי דבר! וכי, שפאית דבר גם תפאון ר' עקיבא איגר מודה להפריק קצרים.

1) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קסד אות ג) שאם כבר עשה כן הסופר, נראה שכשר לכתחילה, ואף שבשו"ת אבני נזר (אורח סי' ג) חולק על זה, אין ראיותיו מוכרחות, אכן מכיון שהורה בזה להחמיר נחשב כדבר שהורה בו חכם, שחסר בו קצת הידור, ועל הסופר להודיע על כך לקונה אם הוא מהמורקדים במצוות.

2) שם (סכ"ה ביה"ל ד"ה מכירים) כתב, שאם ההפסק באות גדול ונראה לעין כל מרחוק, גם הרעק"א מודה לפמ"ג שפסול.

המשך מעמוד קודם

האחרונים (לבושי שרד, והשערי אפרים שער ה סי' י) שלא כהנודע ביהודה.

18) וטעמו, שכיון שכשנכתב בתחילה בפני עצמו חל עליו שם אות קטנה שנכתבה בפסול, שוב אין הוא חוזר להיקרא בשם יתג' על ידי שיחברוהו אל האות, מה שאין כן כשיש לחלות שנפרד לאחר הכתיבה, שכבר חל עליו שם תג בשעת הכתיבה, ולכן יכול לחזור ולחברו אל האות.

16) והחז"א כתב (אורח סי' ת ס"ק יא), שמוסתימת הפוסקים שלא חזרו על דין זה, אף על פי שהוא דבר ששכיח ומצוי, מוכח שחלקו על הרמ"ע, וסוברים שכשר בציור כזה, ובפרט במקרה שההפסק הוא מועט וניכר הדבר שהם תגי האות.

17) ובביה"ל לעיל (סי' לב סי' ד"ה או) הביא מחלוקת הפוסקים אם יתרון אות פוסל בין השיטין, ודעת השו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יר"ד סי' עד) שאינו פוסל, ומדברי הרמ"ע אלו הוכיחו

Tél (France) : 01.80.91.62.91
Tél (Israël) : +972.77.466.03.32
contact@torah-box.com

צורת אות אָלף: (א) תהיה נקודה העליונה בעין יו"ד⁽¹⁾, (ב) ועקץ קטן עליו, ויהיה (ג) פניו עם העקץ הסוף קצת כלפי מעלה⁽²⁾. ויהיה נרף הי"ד דבוק אל גג הגוף (ד) באמצע הגג⁽³⁾. ויהיה סוף הגג של צד ימין (ה) לבתחלה עקם למעלה מאחוריו קצתו, והנקודה שלמטה תהיה רחוקה מן ראש של הגוף (ו) כשעור עכי קלמוס וחצי. עכי קלמוס נקרא רחב הגו היוצא מן הקלמוס כשהוא כוחב, *ולנקודה המתחלטה ויהי (ז) לבתחלה עקץ קטן למטה לצד ימין, מפני שתמונתה כמו יו"ד שתלוי מבט שלה בגוף האל"ף, (ח) ויהיה עקץ שמאל של נקודה עליונה, הגו הסג שעליו הי"ד, מכאן פגד עקץ ימין של נקודה תחתונה, עד כאן לשון בתי"וסף, ומשמע מר"טא דלשנה דאין צריך עקץ שמאל ליו"ד העליון שעל האל"ף, אך מפר"קגדים בסימן לב, באש"ל אברהם באות כט, משמע דלבתחלה צריך להיות גם עקץ שמאל כמו לשאר יו"ד⁽⁴⁾, אם נגזע יו"ד האל"ף, העליון או התחתון, כגון האל"ף יותר מקום דבוקו, דמינו שאין גבר הראש אלא קו משוף בשנה, וכן יו"ד השי"ן והע"ן והפ"א והצ"ח או ראש השמאלי שבצ"ן וצ"ח שצריך להיות בעין יו"ן (מספר כתיבה תמה ופשוט), אם נגזע בגוף האות יותר מקום דבוקם, פסול⁽⁵⁾, רק אם לא כתב צ"ן יותר בתפלין ומזוזות, מפר להעב"ת ולהרחיב הראשים כדי שיהא גבר הראשי (נפ"ג בסי' לב במו" סק"כ), ואפ"ן התקנה עליו גרונה, עין בשלחן ערוך סימן לב סוף סעיף יח, אם לא היה התקנה העליונה או שלמטה דבוק אל הגג, פסול, ועין לעיל בסימן לב סעיף כה:

צורת אות ב"ת

אות ב"ת צריך מאד לזרז (א) ברבועה, שלא תהא נראית ככ"ף, ואם נראית ככ"ף, פסולה⁽¹⁾, ואם ספק (ב) אזי מראין להניק, וצריכה להיות מרבעת בזמין, בין (ג) למעלה בין למטה, ואם למעלה עגלה ולמטה מרבעת, צריך עיון בזה⁽²⁾, (ד) ואין להקל, (ה) וצריך לבתחלה שיהא לה בראשה מצד שמאל על פניה תב קטני, תמונתו כמו מכלל⁽³⁾, ועקץ קטן למעלה בצד ימין, נוטה לצד האל"ף (ו) וצריך לזרז, ויהי שמו? מראה להם בעקצו שמאחוריה לצד האל"ף, ויהי לזרז: אחד שמו, גם יהיה לה (ז) עקב עב למטה, כי תמונתה כמו דל"ת חוף גרין של בא"י, על"פן צריך להיות לה זיית למעלה שיהיה דל"ת, ועקב טוב למטה שיהיה במקום ראשה של בא"י⁽⁴⁾, וטוב

באור הלכה

* ולנקודה המתחלטה תהיה לבתחלה וכו', ונדע המעין פקטורס הזה, דבכמה קטמות לא בארתי פנים וגם כשעור העין אם הדין הוא רק לבתחלה או דווקא, והיא אחת משלשה סבות: או שהוא פשוט והוא לבתחלה או דווקא; או דווקא פשוט והוא לבתחלה, ויש בזה למעשים לבתחלה ולפעמים דווקא, כגון מה שהקטוב דצריך האות לעשות כה וכה כדי שיהיה יוכל להסמיק אות אצלו, ופשוט דאם לא עשה כן עליונה נעשה הספק תחת שפרא בשני חבות פסול, ואם זה האות הוא בסוף סבה, כשר בדקדב, ועוד הרבה ביעצא בזה, ולא נצט"ח להאריך על"ן בן ססמתי סדרי: או דמינו אצלי אפי"ן ספק והנחתי סדרי כמות שהוא, על"פן אל ויהי האדם להקל בדבר או להסמיק ולהסמיק לאמרו, אם לא יסמיק ראה ברורה: * ואין להקל, בן כתב מפר"קגדים, אמנם מדובר בפני יחם (הבאתיו באות כ"ף) מוכח דעקור סלוי בלמטה, ועל"פן נראה דאם המניק עקרא פדלקה, אפשר דיש על"ן כלפנים להקל להוסיף דין למקנה בתפלין ומזוזות ואין בזה משום שלא כסדרן: * ונגל ימין דק, הנה מדובר הגר"י משמע דהוא רק לבתחלה, ולפי מה שכתב בבתי"וסף באות זה השעם לזה, עין שם, לכאורה הוא לעסוקא, דהא הכותבא סומה על הכל ויגנו, עין שם בשבת במקרא, ואולי אפשר דבזה לבד שיקרז ימין יורד למטה יותר מן מן שמאל ויש קרוב בין הדין ללצ"י, ולא ככדור שאמר, ולפי זה יורד למטה יותר מן מן שמאל הוא לעסוקא, ולכן לא הוכיח הגר"י שם לבתחלה, ואח"כ צ"ל לדינא ככל צריך עיון, דלפי פרוש הראש"ש שם בתלכות ספרי חוליה על הכותבא זו ע"ש נעץ שם ברש"י על הכותבא (ז' אין שום ראיה דצריך לדקדק בזה, אך לבתחלה בודאי צריך לזרז בזה מפני איך נכתב, כמו שכתב בבתי"וסף עין זה באות אל"ף: * וגם לא יהיה עקם, ודקדבך אם היה עקם צריך עיון בזה, עין בבתי"וסף השעם סבה שכתב במקרא: מאי טעמא פשטא דקרא דגימל לגבי דל"ת, ויהא"י פוגא מה שאסרי במקרא שם: מאי טעמא פשטא דקרא דל"ת לגבי גימל הוא רק לבתחלה ונכתב שיתבאר בבאור הלכה לקמן, ועל"פ"ן תפלין מקור בזה אפילו בתפלין ומזוזות, וכן אם נרף השמאל שנה לרגל הכי"ן⁽¹⁾, ויפסק דמה שהקל מפר"קגדים באות י' פשוטה שפשוטא מרבע, עין שם: * ולבתחלה צריך שתהא תרגל פשוטה וכו', קורר לזה בבתי"וסף מהא דשבת קד, מאי טעמא פשטא דקרא דל"ת לגבי גימל וכו', ונראה לי דנה רק לבתחלה, מהא דאמרינן שם: הריבא אות אחת חב כגון דקטלו לקנא דל"ת וקטלו וי"ש, ובענין י' ע"א דלמא תיב וכו' ע"ש, ואולי יש לדחות דריש כשר בדקדב אף אם היה רגלו פשוטה, ואם"ן ליבא ראה, וסב"ל קיום דליבא נראה דאין להסמיק בדקדב מהנפיר לעיל בסימן לב סעיף קטן טו בטי"ו, עין שם ובקצור כללי שלא כסדרן שהעקב"י זה מפר"קגדים, עין שם:

(1) שארף רחב הכי"ת ויהי ג' קלמוסים, ורחב חללה בעכי קלמוס⁽¹⁾, ואם קצר הכי"ת עד שפרא כגו"ן כפופה להניק דלא חכים ולא טפס, נראה דיש להסמיק בזה⁽²⁾, עין לקמן בדין אות גו"ן כפופה ובבתי"וסף באל"ף בית שני אות בא"י, אחר"כ מצינו בן בדיקא מפר"קגדים בפתחתה, עין שם שכתב דבתפלין ומזוזות לא מצינו בזה תקון להמשיכו כמו ב"ת משום שלא כסדרן:

צורת אות גימל

אות גימל תהיה גופה (א) כמו זי"ן (ב) לבתחלה, וכן כל ראשי שמאל שבאותיות שעטנ"ז ג"ץ דומה לזי"ן⁽¹⁾, ויהיה ראשה עבה, * ורגל ימין (ג) דק ויורד מעט למטה יותר מן מר"טא שמאל, ולא יעשה נרף זה השמאל כשפופה הרבה אלא מעט, * וגם (ד) לא יהיה עקם, אלא ימשיך בשנה ויגביהנו קצת כגון דל"ת⁽²⁾, והדרך שמאל יהיה משוף קצת עב אל הזי"ן שבצדה ולא בדקות, כי תמונתה שתהיה נראית כמין גו"ן כפופה⁽³⁾, והדרך יהיה נמוך כדי להסמיק אות אצל ראשו⁽⁴⁾, ושלשה תנין על ראשה, (ה) אם נדבק סדרי כהרצל, יגרר סדרי ודי ככה⁽⁵⁾, כמו שמבאר בסימן לב סעיף יח לענין גריבת הסרטום, ודיני התנין נכתב בסוף סימן זה במשנה ברורה, עין שם:

צורת אות דל"ת

אות דל"ת צריך (א) שיהא גבה ארך ורגלה קצרה⁽¹⁾, שאם תהא רגלה ארכה מגבה תדמה לכ"ף פשוטה⁽²⁾ ותפסל בשלא יתקנה התינוק ד', (ב) * ולבתחלה צריך שתהא תרגל פשוטה כשפופה קצת לצד ימין⁽³⁾, (ג) ושיהא לה תב קטן בראש גבה מצד שמאל⁽⁴⁾, וצריך קאד לזרז (ד) ברבועה, שלא תהא נראית כרי"ש ותפסל עליו קריאת התינוק⁽⁵⁾, ולבתחלה אין די בזה לבד שיהא לה זיית חדה מלאחוריה, אלא גם תהא לה שם (ה) עקב טובה, כי תמונתה הוא כמו שני זי"ן סגורים, והעקב הוא כגון ראש הני"ו האחד, והעקץ שעל פניה הוא כגון ראש הני"ו השניה, אם (ו) רגל דל"ת אין בו רק כמלא יו"ד, כשר⁽⁷⁾, ועין בסוף אות טי"ו, אם כתב ה"א במקום דל"ת, אין תכנה לגרר תרגל ולתנין הדל"ת, מאחר שנפסל דומה לצורת ה"א לא עבד מיד ויהי חק תולדות, וגם למשך הגג נמי לא מהני, דכל שלא נפסל צורת האות הוי חק תולדות⁽⁸⁾, רק צריך לגרר הגג עד שיהא כצורת הני"ו ומשלמה, או שיגרר גם תרגל ימין בלו ולא ישאר בו אפילו כמלא יו"ד, ואחר"כ נשליקנו (נפ"ג):

צורת אות ה"א

אות ה"א צריך לעשות לה (א) לבתחלה תב קטן למעלה מצד שמאל,

שער הציור

א (א) בתי"וסף כל הענין: (ב) כל זה לבתחלה: (ג) גם זה לבתחלה, אבל עקר הדבוקה הוא לעסוקא: (ד) קטנה מספר בשם נדע ביהודה: (ה) לבתחלה: (ו) הוא פשוט דק בעין יו"ד בעין: (ז) לבתחלה: ח (א) ראש"ש עין שם בפענ"י יח"ט: (ב) גם זה שם: (ג) מפר"קגדים כדרי צורת אותיות, וכן מבאר לסדרא כגון וכתבתי שאמר, וקראו לסופר שאינו עושה כן בשם ביה, אך אף על"פ"ן אין כבאר שם לבדקא דהוא לעסוקא ע"ש: (ד) מפר"קגדים, ולכאורה מזה שכתב בבתי"וסף "מרבעת מפני הסוד" משמע דהוא רק לבתחלה, ויש לדחות דהנכונה נטוב לבתחלה שיהיה הארך והרחב בשנה כמו דמשמע מפר"קגדים: (ה) בתי"וסף: (ו) בתי"וסף, וטעמו לבתחלה, כי בן כתב פתח"ס סופר סימן רסה: ב"ת כלי עקב אין לסב"ל⁽¹⁾, כיון שאינה עגלה מאחוריה בעין כ"ף⁽²⁾ רק בעין דל"ת: ומשמע מזה דכשתהא עגלה טפס למטה יש לפסל, ועין ברבנו יחם דמשמע אפי"ן וקעקור תלוי בלמטה: (ז) דרכי"טשה: ח (א) כלו בבתי"וסף: (ב) מזה שכתב מפר"קגדים באות טי"ת ואם לא היה ראש שמאלי כגו"ן כשר והוא הדין סבא, ועין לקמן בסוף אות טי"ת (ולקמן) ונלע"ל בסימן זה במשנה ברורה סעיף קטן טו ע"ש: (ג) מדבר הני"ו משמע דהוא רק לבתחלה, ועין בבאור הלכה: (ד) ונלע"ל דצריך עין בבאור הלכה: (ה) מפר"קגדים באות גימל בצורת האותיות: ד (א) בתי"וסף: (ב) בית"וסף, ועין בבאור הלכה: (ג) בתי"וסף: (ד) ראש"ש בתלכות ספרות, ועין בפענ"י יח"ט טוב שם: (ה) בתי"וסף: (ו) מפר"קגדים: (ז) (א) כן משמע בסימא בה"ה בתחלת

אך לבתחלה בודאי צריך לזרז בזה מפני איך נכתב, כמו שכתב בבתי"וסף עין זה באות אל"ף: * וגם לא יהיה עקם, ודקדבך אם היה עקם צריך עיון בזה, עין בבתי"וסף השעם סבה שכתב במקרא: מאי טעמא פשטא דקרא דגימל לגבי דל"ת, ויהא"י פוגא מה שאסרי במקרא שם: מאי טעמא פשטא דקרא דל"ת לגבי גימל הוא רק לבתחלה ונכתב שיתבאר בבאור הלכה לקמן, ועל"פ"ן תפלין מקור בזה אפילו בתפלין ומזוזות, וכן אם נרף השמאל שנה לרגל הכי"ן⁽¹⁾, ויפסק דמה שהקל מפר"קגדים באות י' פשוטה שפשוטא מרבע, עין שם:

* ולבתחלה צריך שתהא תרגל פשוטה וכו', קורר לזה בבתי"וסף מהא דשבת קד, מאי טעמא פשטא דקרא דל"ת לגבי גימל וכו', ונראה לי דנה רק לבתחלה, מהא דאמרינן שם: הריבא אות אחת חב כגון דקטלו לקנא דל"ת וקטלו וי"ש, ובענין י' ע"א דלמא תיב וכו' ע"ש, ואולי יש לדחות דריש כשר בדקדב אף אם היה רגלו פשוטה, ואם"ן ליבא ראה, וסב"ל קיום דליבא נראה דאין להסמיק בדקדב מהנפיר לעיל בסימן לב סעיף קטן טו בטי"ו, עין שם ובקצור כללי שלא כסדרן שהעקב"י זה מפר"קגדים, עין שם:

סופרים

תמונת אות אָלף ובית וגימל ודלת והא ודיניהם ביאורים ומוספים

מִשְׁנָה

צורת אות אָלף

ג) כתב שכיון שהגדולי הקדש והאמרי שפר (כלל ה סיד) הכשירו בדיעבד, ואף המלאכת שמים (כלל כו בינה אות ג) לא פסל, אם כן כשדומה לאלף וגם תינוק מכירו, נראה שכשר בדיעבד, אלא שתמונה מגונה היא.

ואות אלף שהייר העליונה יוצאת מתחתית הקו האמצעי, והייר התחתונה יוצאת מראש הקו האמצעי, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם סי' ה אות ו) שאף שיש המכשירים אלף כזו כשיש בה רק אחד מהשינויים האלה, אך בשמצטרפים שניהם ביחד באות אחת מסתבר להחמיר, כיון שעל ידי כך נשתנתה צורת האות, וכן משמע בערוך השלחן (סי' לו ס"ו).

ה) היינו בקצה התחתון של הקו האמצעי [הנחשב כג, והוא בפינה הימנית למטה] שיש לכופפו מעט כלפי מעלה, וכן כתב המקדש מעט (סי' טו) בשם התיקון תפילין והלבוש והשו"ע הרב שהעיקום הנזכר כאן הוא כלפי מעלה. אכן, החזו"א (א"ח סי' יב סוף ס"ק א) כתב, שמה שנהגו לעשות עוקץ כלפי מעלה אין בו צורך.

וכן לגבי מה שנהגו לכופפו מעט את הקצה העליון של הג' [בפינה השמאלית למעלה] באופן שנמשך בישרות לצד שמאל, כתב החזו"א (שם) שאין בזה צורך. והגדולי הקדש (כלל טו אות ח) כתב שלפי האגור יש לעשות כן, ולזה כוונתו בשכתב שיש מצח לאלף, אכן במקדש מעט (סי' כה) כתב שאין לעשות כן.

ו) היינו עוקץ תחתון, וראה בבית הלל לעיל (סי' לב סי"ח ד"ה או פני) לענין עוקץ שנגע בגוף האות, ובמה שכתבנו שם.

ולמעשה, כתב המקדש מעט (סי' ב) שבכתב דק [קטן] אין לעשות עוקץ, כיון שעלול הוא ליגע בגוף האות, אך בכתב גס שאין חשש זה, טוב לעשות עוקץ קטן. והגרי"ז מבריסק (חי' הגרי"ז על הש"ס ענינים סי' טו) כתב לסופר שלו שיעשה עוקץ, אך שיהיה רק משהו, כדי שלא יבוא לידי גניעה בגוף האות [וראה אלפא ביתא האחרון שכתב שאין לעשותו].

ז) וכן לגבי הראש השמאלי של אות ט"ת, מבואר בשע"צ להלן (אות ע"ן ס"ק ה) שאם עשאו בלא ראש הריהו פסול, וכן מבואר במשנ"ב להלן (אות ש"ן) לגבי אות ש"ן.

ובנדון אם להוציא ספר תורה אחר כשבספר תורה שקוראים בו יש קו משוך [בלא ראש] באות אלף [וכן בע"ן ובש"ן]. כתב בשו"ת בית שלמה (יירד ח"ב סי' קכו) שצריך להוציא ספר תורה אחר, וכן כתב הקול יעקב (סי' לב ס"ק קו), וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קסד אות ב) שאין להקל בזה. ואף שלגבי אות למיד שאין לו"ו שלח ג' היקל הגרי"ש קלוגר [הובא במשנ"ב להלן בסוף אות למיד] שאין צורך להוציא ספר תורה אחר, כאן אין להקל בזה, שמי"מ צורת האלף נפגמה הרבה כשאין ליירד שלה ראש.

ואם ליירד העליונה של האלף אין ירך אלא רק ראש, וצורתה בעין צורת מעין שדבוק בתחתיתו לקו האמצעי, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ב) שמדויק במג"א (סי' לב ס"ק כט) שהאות פסולה, אכן, אם בתחתית יירד זו יש וזית חדה, שניכר שאינה משמשת כג' היירד אלא כקוץ של הירך, כתב (שם, ובח"ח סי' ח אות א) שהמיקל בזה אין מוניהם אותו, אף שהסופר עשה שלא כהוגן.

ז) ואף שכאופן זה רגל היירד תהיה עבה [ואפשר היה למחוק את האות ולכתובה כצורתה], כתב המקדש מעט (סי' ז) שאין העובי מדיק [וראה משנ"ב לעיל סי' לב ס"ק צ].

צורת אות בִּי"ת

וְאִם נִרְאִית כְּכ"ף, פְּסוּלָהּ וכו', וְאִם לְמַעַל עֲגֵלָה וְלַמַּטָּה

כְּעֵין יו"ד וכו', הַפּוֹךְ קֶצֶת כְּלָפִי מַעַלָּה. וְיִתְּנָה יָרֵךְ הַיּוֹד דְּבּוֹק אֶל גַּג הַגּוֹף בְּאֻמְצֵעַ הַגִּבָּי, וְיִתְּנָה סוֹף הַגִּבָּי שֶׁל צֶדֶד יָמִין לְכַתְּחִילָה עָקָם לְמַעַל מֵאֲחֻרָיו קֶצֶת וכו', הַלְכַתְּחִילָה צָרִיף לְהִיּוֹת גַּם עִקֵּץ שְׁמָאל כְּמוֹ לְשֹׁאֵר יו"ד וכו', אִם נִגְעוּ בְּגוֹף הָאוֹת יוֹתֵר מִמָּקוֹם דְּבּוֹקָם, פְּסוּלָהּ וכו', מִתֵּר לְהַעֲבֹת וּלְהַרְחִיב הַקְּרָאִים כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נֶכֶד הַקְּרָאִי.

ו) וגדל היירד העליונה והתחתונה, כתב המקדש מעט (סי' כב) שאין להן שיעור, ומי"מ אין להאריך משום יופי הכתב, כי גוי הוא לאות שתהיה כמרובעת.

ז) ואם עשה יירד זו הפוכה [שראשה פונה לצד ימין], כתבו המקדש מעט (סי' י) והחזו"א (א"ח סי' ט ס"ק ו) שהברוך שאמר (אות צ) פוסל, אכן בשו"ת נודע ביהודה (יירד מהדרי"ת סי' קעא) ובשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' טו) הכשירו אף בלא תיקון, מפני שפרט מצורת האות שאינו מפורש בגמרא אינו מעבב, וכן כתב הרע"ת קדושים (סוף אות א) שכיון שתינוק קוראה באלף, והאות מחוברת כולה בלא הפסק, אין פסול בכך שהחיבור אינו במקומו. והוסיף המקדש מעט (שם) שאף מהא"י ד"ל מוכח שהכשיר בזה, שהרי דעתו לגבי אות צדי"י שיש לעשותה עם יירד הפוכה ואין בכך חיסרון של שינוי צורת האות [וראה מה שכתבנו להלן באות צדי"י בענין זה]. אכן החזו"א (שם) כתב שאין ללמוד מצדי"י, שכן על פי הוזהר יש טעם לעשותה הפוך, וכן נוהגים הרבה רבבות מישראל, אבל לגבי אות אלף אין מקור וטעם לעשות בה יירד הפוכה, והוסיף, שאילו היו רואים הפנים מאירות והנודע ביהודה את דברי הברוך שאמר בוראי היו חוזרים בהם, מפני שנחשב דבר זה כמפורש בגמרא, שהרי נאמרה ההלכה לעשות באלף בעין אות יירד, ובאות יירד הרי מפורש בגמרא שאם הירך אינו בצד ימין נשתנתה צורת האות והיא פסולה.

וכתב המקדש מעט (שם), שמי"מ לכל הרעות מועיל לתקן זאת, ואף אם הוא בשם קדוש, והיינו כעצת הנודע ביהודה שם [למי שרצה לתקן] - לעשות ליירד בליטה נוספת גם מצד שמאל באופן שתהיה דומה לאות ו"ן [ואין בזה מחיקת השם], ולאחר מכן אפשר לעבות את ימין הירך עד שתיראה כיו"ד [ולכמה אחרונים לכאורה אין לעשות כן אלא בספר תורה אך לא בתפילין ומוחוות, משום שלאחר תיקון זה לא נשארה צורת האות שנעשתה בראשונה, ופנים חדשות באו לכאן, ונחשבת הכתיבה שלא בסדר]. ראה שו"ת חתם סופר (ח"מ סי' קפט), לשכת הסופר (סי' ט ס"ק ו) ומקדש מעט (סי' לב ס"ק קה) שכתבו פסול זה, וראה שו"ת שבט הלוי (ח"א סי' יב, וח"ה סי' יא) שהביא חולקים על זה, וסמך על דבריהם למנוע גניזת הפרשיות. והקטת הסופר (סי' ה סיב אות א) כתב שאם אפשר לתקן בנקל, יתקן.

ח) ואף אם הירך אינו דבוק באמצע הג' ממש, כתבו קול הרמ"ז (אות א) והמקדש מעט (סי' טו) שהאות כשרה לכתחילה, שאין כוונת הפוסקים לאמצע ממש, שהרי אם כן אי אפשר לעשות את העוקץ של היירד העליון כגד העוקץ של היירד התחתון [כמובא בהמשך דברי המשנ"ב], אלא כוונתם היא שיש לעשות את היירד באזור של האמצע ורחוק מן הקצה. והוסיף הגדולי הקדש (כלל טו אות ח) שכן משמע מהב"י בשם האגור ומהשו"ע הרב (אות א) שכתבו שיעשה את היירד באמצע הג' ולא בקצהו.

ואם היירד התחתונה יוצאת מאותו מקום שיוצאת העליונה, והאות נראית כעין א, כתב הגדולי הקדש (שם) שצורה זו מגונה. והקול הרמ"ז (שם) והמשנת אברהם (סי' כג ס"ק א) בשם ספר תולדות יעקב כתבו שאין זו צורת אלף ושום תינוק לא יקראנה באלף [ושלא כמשמעות האגור שכך צורת האלף], ומשמע שכתבו שיעשה את היירד באמצע הג' ולא בקצהו.

סופרים

תמונת אות אָלף ובית גימל ודלת והא ודיניהם

משנת

ביאורים ומוספים המשך

(6) ואות ב"ת שנפלה טיפת דיו לתוך חללה אך אינה נוגעת באות, כתב המקדש מעט (ס"ק יא) שאם חינוק אינו קוראה כבית, פסולה היא, וכן מבואר במשנה בלעיל (ס"י לב ס"ק טב-סג) שאם נראית כפ"א או שנאברה צורת האות על ידי כך, פסולה היא, ואין לתקנה על ידי מחיקת הדיו בלבד, משום שהוא יחזק תוכות, אלא יש למחוק גם את האות או חלק ממנה.

(7) וכן בית שגגה קצר ומושבא ארוך, וספק לנו אם נראית בנו"ן כפופה, או שגגה ארוך ומושבא קצר, וספק לנו אם יש לה צורת ב"ת, כתב המקדש מעט (ס"ק י) שיש להראותה לחינוק. מאידך, הקסת הסופר (חקירה ד' ד"ה והנה) כתב שהאות פסולה, וראה מה שכתבנו ללעיל ס"י לב ס"ק קיב.

[שעה"צ ס"ק ו]

ב"ת קלי עקב אין לפסול⁽⁸⁾, כיון שאינה נפלה מאחוריה בעין כ"ף⁽⁹⁾.
(8) ואף לשאל חינוק על בית שאין לה עקב, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א ס"י דה על ס"י זה) שיתכן שלא הצריך החתם סופר (שם) כפי שהצריך המקדש מעט (ס"ק ז), אלא די בכך שיש למטה זוית חרה להבשירה.

(9) וב"ת שאינה עולה בתחתיתה אלא יש לה זוית קחה במין אלכסון, כתב בשו"ת לבושי מרדכי (יורד ח"א ס"י קפו) שבשרה היא לאות כ"ף, מפני שאינה מרובעת בקצה, וממילא פסולה היא לאות ב"ת [וראה שו"ת שבט הלוי שם].

צורת אות גימל

תהיה גופה כמו צ"ן לכתחלה, וכן כל ראשי שמואל שבאותיות שעטנ"ץ צ"ן הוקמה לו צ"ן⁽¹⁾. ויהיה ראשה צב⁽²⁾ וכו', ולא יעשה ירך זה השמואל בלשונות הקרב אלא מעט, וגם לא יהיה עקם, אלא ימשך בשנה ונגביתו קצת כנגד העל"ת⁽³⁾. והנהך שמואל יהיה קשוק קצת צב אל הצ"ן שבעצמה ולא בדקות, כי תמונתה שמתקנה נראית כמין גימל כפופה⁽⁴⁾. והנהך יהיה נמוך כדי להסמיק אות אצל ראשו⁽⁵⁾ וכו', יגדל הנהך נדי בקף⁽⁶⁾.

(1) וגימל שראשה בולט רק לצידה הימני (כוא"ז הפוכה), כתב הרע"ת קדושים (אות ג) שיש לחוש להחמיר בדבר, מפני שאינה נראית כאות [במובא בגדולי הקדש (ס"י רער ס"ק יז) בשם כמה פוסקים שאות הפוכה אינה אות], וכן כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"א ס"י ג אות ו) שפסולה היא, שיתכן שאף חינוק לא יקראנה גימל, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה ס"י ח אות ה) שנוטה לפסוק בספר קול סופרים שפסל.

ואף לענין תיקון גימל כוז בתפילין ומוזות, כתב בשו"ת בית שלמה (יורד ח"ב ס"י קסא) שאין לה תקנה, משום פסול שלא כסדרן, והגדולי הקדש (שם) פקפק בדבריו, אך כתב שלמעשה יש צד להחמיר בדבריו, ונשאר בצי"ע.

(2) ואם עשה את ראש הגימל דק באופן שלאות אין גג, הסתפק הרע"ת קדושים (אות ג) שמא פסולה היא, משום שאין לה צורת גימל. והמקדש מעט (ס"ק ג) כתב שהאות פסולה, מפני שבלי גג חסר חלק מהאות, והוסיף, שמטעם זה יש לפסול גימל שבתחתית רגלה עשו כעין ראש, משום שעל ידי הראש משתנית צורת האות [וראה מה שכתבנו להלן (אות ח"ה) לגבי ח"ת שיוצא כמין גג מתחת לרגלה השמאלית, שדנו הפוסקים לפסולה רק מחמת שנראית כתי"ו].

(3) בביאור הרבר כתב המקדש מעט (ס"ק יד), שצורת הרגל המשך בעמוד הבא

קרבנה, צריך עיון בזה⁽⁷⁾ וכו', מצד שמואל על פניה תג קטן⁽⁸⁾, תמונתו כמו מקלי⁽⁹⁾ וכו', ועקב טוב למטה ויהיה במקום ראשה של ראשו⁽¹⁰⁾ וכו', ורחב תללה קעבי קלמס⁽¹¹⁾ וכו', נראה ד"ש להחמיר בזה⁽¹²⁾.

(1) ושתי אותיות ב"ת סמוכות שנדבקו בתחתיתן זו לזו, כתב המקדש מעט (ס"ק ד) בשם שו"ת דבר שמואל (ס"י פט) שהב"ת השניה פסולה, מפני שאין ניכר שהיא ב"ת, משום שיתכן שהיא כ"ף והדיו שדבק לה בתחתיתה אינו העקב שלה אלא הוא המשך המושב של הב"ת הראשונה, ולא יועיל לגרור מעט מהדיו מפני שהוא יחזק תוכות [ולשיטת המשנה בלעיל (ס"י לב ס"ק פא) שכשכל אורך האות דבוקה בחברתה הרי היא פסולה, שייך פסול על ידי דיבוק כזה בכל האותיות].

(2) ואם היא עולה בימין הגג אך יש לה עקב מלמטה ומשום כך קורא אותה חינוק כב"ת, כתב המקדש מעט (ס"ק ה-ו) שמסתיימת דברי הפמ"ג משמע שצריך לפסול בכל אופן, גם כשיש לה עקב, וכן כתב בשו"ת בית שלמה (יורד ח"ב ס"י קלא) שאם היא עולה ממש למעלה ואינה רק עולה במקצה, הריהי פסולה גם אם יש לה עקב, וכן משמע מהשעה"צ (ס"ק ג) שהוכיח בענין זה את דברי הברוך שאמר שד"ר באופן שיש לה עקב, שאין מעלה בכך שיש לה עקב, וכתב שלפי הפמ"ג אף באופן זה פסולה. ולדינא, כתב המקדש מעט (שם) שיש לחוש לדעת המחמירים, ולכן אין להוציא ספר תורה שיש בו אות ב"ת כוז לקרוא בו [ומי"מ מועיל תיקון על ידי הספת דיו לרבע את העיגול, כמבואר בבית"ל ד"ה ואין], אך אם נמצא הדבר רק בשעת הקריאה, אין להוציא ספר תורה אחר, מפני שדבריהם אינם מוכרחים, שהרי החינוק בודאי יקרא אות זו כב"ת ולא ככ"ף, משום שנותן עינו בעקב יותר מבעיגול של הגג. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז ס"י קסט), שכיון שהמשנה [ובית"ל ד"ה אין] לא הכריע בוראות שפסול [אף כשאין לה עקב], ובשו"ת צמח צדק (יורד סוף ס"י דה) הכריע שכשר, אם כן אם אינו עגול ממש למעלה אין צריך להוציא ספר תורה אחר, ואם הוא עגול ממש, יש מקום להוציא ספר תורה אחר, אבל בשעת הדחק אפשר להמשיך בקריאה.

(3) ואם לא עשה תג זה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א ס"י ז אות ג) שצריך לתקן את הדבר או להודיע לקונה שלא עשה.

(4) ואם עשה תג זה גובה הרבה עד שרומה לאות למ"ד, הסתפק המקדש מעט (ס"ק י) אם מועיל חינוק להבשירה, והמשנה אברהם (ס"י כג ט"ו) כתב שהאות פסולה, ועל כן כתב האמרי שפר (כלל ה ס"ד) שאין לעשות את התג הזה בקצה הגג אלא בסמוך לקצה, כדי שלא תיראה כאות למ"ד, וכן מבואר בקול הרמ"ו (אות ב), ובתיקון תפילין (אות ל) כתב משום כך לעשות את התג דק, והמקדש מעט (שם) כתב שלא לעשותו גבוה, וראה משנה להלן (אות קי"ף) שכתב עצות אלו.

(5) ואופן עשיית העקב של הב"ת כדי שתיראה כראש וי"ו, כתב הבית אהרן (אות ב) שיש לכפוף את העקב למעלה, כשיעור ראש הוי"ו, ובאמרי שפר (כלל ד ט"ב) מבואר שדי בקיץ רק מאחוריה הבולט כלפי מעלה, והמלאכת שמים (כלל כו בינה אות ד) כתב שיש מפרשים שאין צריך להגביה את העקב כלל, אלא רק למושכו לאחורי האות כשיעור ראש הוי"ו.

ואם עשה את העקב עב ועגול עד גובה רוב ירך האות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה ס"י יב אות ו) שכיון שמבואר בתיקון תפילין שענין העקב הוא כדי שיהיה ניכר שהאות היא ב"ת ולא כ"ף, אם כן בענינו כשנראית למורה כב"ת, כשרה היא.

סופרים

תמונת אות אָלף ובית וְגִמְל וְדָלֶת וְהָא וְדִינְיָהם ביאורים ומוספים המשך

משנת

המחבר בין ראשי השי"ן [בתפילין ומוזות], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ת סי' ח אות ד) ששם הרי לא השתנתה צורת האות ואינה נראית כאות אחרת ולכן הקלו בדבר, מה שאין כן כאן שצורתה כצורת נו"ן העומדת להתמלאות. אכן הוסיף, שאם הפס אינו בסוף רגלי הגימ"ל אלא באמצע בין רגליה, ותינוק קוראה גימ"ל, יש להכשיר. ובשפס בתחתית הגימ"ל דק מאד, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם סי' יב אות ה) שיתכן שלא נפסלה האות.

[ביה"ל ר"ה וגם]

[וכן אם נכף השמאל שנה לרגל פנימית].

ז) ואופן התיקון, כתב המקדש מעט (סי' ו) שאפשר להאריך את הרגל הימנית, ומועיל הדבר אף בתפילין ומוזות.

צורת אות דָלֶת

וְרָגְלָה קְצֵרָהּ, שֶׁאִם תִּהְיֶה רָגְלָה אֲרָכָה מִגְּנֵה תִּדְמֶה לְכ"ף פְּשׁוּטָהּ (וכו'), וְשֶׁתִּהְיֶה רָגְלָה פְּשׁוּטָה בְּשׁוּפָה קֶצֶת לְצַד זְמִין, וְשֶׁתִּהְיֶה לָּהּ תֵּג קָטָן בְּרֹאשׁ גֵּנָה מִצַּד שְׂמָאלָה (וכו'), שֶׁלֹּא תִהְיֶה נִרְאִית כְּרִי"ש וְתִפְסֵל עַל־יְדֵי קְרִיאת הַתִּינוּק (וכו'), אֲלָא גַם תִּהְיֶה לָּהּ שֵׁם עָקֵב טוֹב (וכו'), אִם רָגְלָה דָלֶת אֵין בּוֹ רֵק פְּמָלָא יוֹד, כְּשֵׁרִי (וכו'), דְּכָל שֶׁלֹּא נִפְסֵל צִוְּתָה הָאֵת תִּי חֵק תּוֹכָתָהּ.

1) ושיעור קיצור אורך הרגל, כתב המקדש מעט (סי' ח) בשם האלפא ביתא, שתהיה קצרה כחצי קולמוס משאר האותיות, והוסיף, שהסופרים אינם נוהגים כן אלא עושים את רגל הדל"ת באורך שאר האותיות.

ודל"ת רבתי שבתוכה 'אחד' שעשו את גגה בעובי קולמוס גדול מאד וברוחב צד מאד, והוא כעין מרובע של עובי קולמוס על עובי קולמוס, וכן עשו את אורך רגלה רק בשיעור קולמוס, באופן שדומה קצת לאות יוד, כתב בשו"ת שבט הלוי (חיד סי' ה אות ג) שאם ניכרת לכודק באות דל"ת בבירור, כשרה היא.

2) ואף אם רגלה קצרה והאות אינה נראית בכ"ף פשוטה כלל, כתב המקדש מעט (סי' א) שמימי צריך שיהיה גגה ארוך, כדי שלא תהיה נראית כזיין, ואם עשה לה גג קצר וספק לנו אם היא דומה קצת לזיין, צריך שאלת תינוק להכשירה.

ואם הרגל אינה יוצאת מצד הגג אלא מאמצעו, אלא שנראית האות בדל"ת ולא כזיין משום שהרגל פשוטה לאחוריה, הסתפק הקול סופרים (אות ד) אם היא כשרה.

3) ואם הרגל משופעת לצד שמאל, כתב המקדש מעט (סי' ג) וכן בגדולי הקדש (כלל טו אות יא), שצ"ע אם מועיל בדעיבר להראות לתינוק.

4) ומקום עשיית תג זה, כתב הבית אהרן (אות ד) שהוא ממש בסוף הגג, מפני שיש לעשות בגג כעין אות וא"י שוכבת [כמבואר בב"י שיש לעשות באות דל"ת כעין שני ואו"י], ואם לא יהיה התג בסוף הגג לא יראה כזיין.

5) ודל"ת שנפסלה מחמת שדומה לזי"ש, כתב לעיל (סי' לב סי' ס"ח) שבתפילין ומוזות אין לה תקנה, ובספר תורה יש לתקן דוקא על ידי הוספת דיו, אך לא על ידי גרירת חלק מהאות, שזהו יחזק תוכות.

6) משמע מדבריו שבצד ימין אין עושים עוקץ על הגג אלא די בעקב, ורק בצד שמאל עושים עוקץ, והוא שלא כדברי הלבוש (אות ד) שכתב לעשות עוקץ בצד הימני, ובשו"ע הרב (אות ד) ובקטת הסופר (סי' ה אות ד) מבואר שיש אומרים לעשות בשניהם.

המשך בסוף המשנת סופרים

השמאלית של הגימ"ל היא כמו יו"ד הפוכה, ואת החלק הרק שלה [הרגל של היוד] הוצא מתוך הרגל הימנית [והוא הנקרא ירך] יש לעשות בשיפוע קטן, כיון שאם יהיה בשיפוע גדול למטה תהיה הרגל השמאלית באותו אורך של הימנית, ותיראה כ"ף הפוכה. ואת החלק העבה [הראש של היוד] הנמשך כלפי חוץ יש לעשות בישרות בלא לעקם כלפי מטה, אלא אדרבה יגביהו קצת כלפי מעלה.

4) בביאור הדבר כתב המקדש מעט (סי' ט), שבצורת הרגל השמאלית של הגימ"ל הנראית כמו יו"ד הפוכה, יש לעשות את החלק הרק [הרגל של היוד] הוצא מתוך הרגל הימנית עבה קצת, כדי שתיראה הירך בתחתית נו"ן כפופה.

5) בביאור הדבר כתב הלשכת הסופר (סי' ה סי' ז), שאמנם נוהגים להאריך את הירך לצד שמאל יותר מהגג מפני שתמונתה כנו"ן כפופה, כג"ל במשני"ב, וכן מפני שרגלה פשוטה כלפי הדל"ת, כג"ל במשני"ב, אך אי אפשר להאריך עד שיבלוט הרבה מחוץ לגג, מפני שאז האות שלאחריה לא תהיה סמוכה לגגה של אות זו, ותתיבה שהן בה תיראה כשתי תיבות, ולפיכך יש להגמיר את הירך יותר מהאות שלאחריה, כדי שיהיה אפשר לכתוב את האות הבאה מעל הירך ויהיה ראשה סמוך לראש הגימ"ל. וכן כתב הקטת הסופר (סי' ה סי' ב אות ג) שיש לעשות. אכן כתב בלשכת הסופר (שם) שלמעשה מנהג הסופרים אינו כן [וכן מבואר במשני"ב לעיל סי' לב סי' קיב לגבי אות נו"ן, שלכתחילה אין נכון להמשיך את המושב שלה ולכתוב אות בתוכה, וראה מה שכתבנו להלן לגבי נו"ן כפופה], אלא הם עושים את הרגל הימנית של הגימ"ל מושוכה לאחוריה, וממנה מושכים את הירך השמאלית כאורך הגג, שבאופן זה אף שהירך ארוכה אין היא יוצאת מכנגד הגג.

ואות גימ"ל שבסוף מילה שאין אחריה אות הסמוכה אליה, כתב המקדש מעט (סי' יד) שנסביר אין צריך לעשות לה ירך נמוך, אלא שבאלפא ביתא האריך המזבא ב"י משמע שצורת האות היא עם ירך נמוך, ואם כן תמיד יש לעשותה כך.

6) ותפילין ומוזות שנדבקה בהן אות גימ"ל באופן זה, כתב המקדש מעט (סי' יא) שפסולות הן ואין תקנה לאות, שכיון שנשתנתה צורתה ואינה נראית כגימ"ל, תיקון האות יחשב שלא כסדרן.

ואם הרגל הימנית בולטת מעט מתחת לדיבוק זה, כתב המקדש מעט (סי' יג) שאף שמבואר בדעת קדושים שלפי הכתיבה הספרית כך היא צורת כתיבת אות גימ"ל, מ"מ לפי הדין הנזכר כאן שמקורו בדברי הט"ז (סי' לב סי' יז), נראה שהאות פסולה אף כשתינוק קורא אותה גימ"ל, שהרי צורת אות גימ"ל היא שהרגל הימנית ארוכה יותר, ולבאורה הדיבוק שלה בשמאלית הנזכר כאן הוא רק עד סוף השמאלית, ומ"מ מבואר שפסולה היא נעד שיתקנת, ואם היתה כשרה באופן זה לא היה סותם שפסולה בלא לחלק בדבר. אכן לענין תיקון אות זו, כתב המקדש מעט (שם) שנראה שמועיל אף בתפילין ומוזות, ויתקן על ידי משיכת הרגל השמאלית למטה כראש נפרד [נראה מקור חיים סי' לב סי' יח].

ולענין רגל שמאלית של גימ"ל שיוצאת מהימנית סמוך לסופה, ודומה בכך לאות נו"ן, אך יש פגימה קטנה בינה לבין הרגל הימנית, כגימ"ל, כתב המקדש מעט (סי' ז) שצריך לשאול תינוק לראות אם יקראה גימ"ל או נו"ן.

וגימ"ל שיש בתחתיתה פס דיו המחבר את הרגל הימנית לשמאלית, כתב המקדש מעט (סי' יב) שנראה שפסולה היא משום שנעשתה על ידי כך כאות נו"ן, שאף שמעל הפס יש איור ברוח שבין רגלי הגימ"ל, ותינוק קוראה גימ"ל, מ"מ למעשה נו"ן היא, ואף שמבואר במשני"ב להלן (אות שי"ן) שאפשר לגרר פס דק

המשך ביאורים ומוספים למשנת סופרים

סופרים

תמונת אות אָלף ובית וְגִמְל וְדָלֶת והא וְדִינְיָהם

משנת

המשך מעמוד 122

8) ובביאור הדבר כתב לעיל (שם ס"ק עב), שבין שכלאו הכי צורתו עליו, אין הארכת הגג נחשבת כתיקון, וראה מה שכתבנו שם תוספת ביאור בזה.
ולענין אות דל"ת שנפלה לתוכה נקודה קטנה של דיו בקרן השמאלית התחתונה, ראה מה שכתבנו שם ס"ק מ.

וכתב הנקדש מעט (ס"ק ז) שטוב להיזהר לעשות כן, אך בדיעבד אין עוקצים אלו מעכבים.

7) ושיעור זה, כתב לעיל (סי' לב ס"ק מר) שהוא באורך אות יו"ד שלימה, הראש עם הירך הימני, וראה מה שכתבנו שם.

סופרים

תמונת אות הא וְאָו וְוִין וְחֵית וְדִינְיָהם

משנת

המשך מעמוד סב

הרגל הימנית, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ה אות א, ח"ה סי' ט אות ג, ח"ט סי' יב) שיש לכסות את הצד הימני ולהראות לתינוק את הצד השמאלי, ואם יאמר שהיא וי"ן אף על פי שהיא קצרה, האות כשרה, אך אם לא יאמר כן, מוכח שהשתנתה צורת האות.

ואם שתי רגלי החיית ארוכות יותר מהאותיות האחרות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה שם אות ב) שהאות כשרה, וכן אם שתיהן קצרות, האות כשרה, אך אם הן קצרות מאד, הסתפק (שם אות ג) שמא אין לאות זו צורת חית ופסולה.

7) ואם יכול לעבות את הקו הימני של החטוטרת בצידה הימני כדי שיראה הצד הימני כו"ן ולא כדל"ת, כתב המקדש מעט (ס"ק ז) שיעשה כן.

8) ולענין חטוטרת שמלאה דיו בתוכה, כתב בשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' רה ס"ק ו) שהאות כשרה, שכן מבואר בהגהות מיימוניות (פ"א מהל' תפילין אות ח) שמדברי הערוך שכתב שזקף את גג החיית כמקל משמע שסבר כ"ח, ובפשטות בהגבחה זו כמקל אין חלל ריק באמצע, וכחטוטרת של גמל שאינה חלולה.

9) ואם הו"ן השמאלית קצרה ויש הפרש גדול בין אורכה לבין אורך

סופרים

תמונת אות טֵית וְיוֹד וְדִינְיָהם

משנת

המשך מעמוד 124

כראש הו"ו, ומחמת כן אינה דומה ללמ"ד, כתב בשו"ת האלף לך שלמה (יו"ד סי' רסז) שפסולה היא, שאף שאינה כלמיד ממש וצורה זו אינה כשרה באות למ"ד, מימ פסולה היא ליו"ד, כיון שהיא נוטה ללמ"ד וממילא אין צורת יו"ד עליה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ה אות ב) כתב שמועילה שאלת תינוק להכשיר כשהקוין דק ואינו מתעקם כו"ו, מפני שאינה כלמיד, וכן מבואר בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קנ), שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רא), שו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ב ו-ד) ושו"ת ערוגת הבשם (אורח סי' ט) שמועילה שאלת תינוק על כל יו"ד הנראית כלמיד, אכן כתבו בשו"ת בית שלמה ושו"ת מהרש"ם (שם ושם), וכעין זה בגדולי הקדש (כלל טו אות כד), שמלמדים את התינוק שצורת יו"ד היא עם עוקץ למטה ולמעלה, שאם לא כן אף יו"ד אמיתי לא יקרא כיו"ד.

והוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם), שמסתבר שכשנראים לתינוק אות זו יש לכסות את שאר האותיות, כדי שלא יקראנה כיו"ד רק מחמת שמשווה אותה לשאר האותיות.

ומבואר מדבריו שלא כדברי המקדש מעט (ס"ק י) שכתב שבתפילין ומונחות שאי אפשר למחוק או לעבות את ראש האות, יקצר רק את העוקץ השמאלי.

6) ומתעיל הדבר מפני שעל ידי כך נפסלת האות, וכתב החו"א (אורח סי' ט ס"ק ג) שמשמע זה אף לענין גט או כתיבה בשבת, אות יו"ד בלא רגל אינה נחשבת כאות.

ואם התחיל הסופר את כתיבת הו"ד על ידי עשיית העוקץ והתג ורק לאחר מכן כתב את האות, ונראית היא כחית, כתב הקטן הסופר (סי' ח סי' ט) שאין די במחיקת העוקץ והרגל בלבד, אלא צריך למחוק את כל האות, מפני שכל האות נעשתה בפסול, שהרי כבר מתחילת עשייתה היתה נראית כחית.

7) ואם הו"ד אינה נראית כל כך באות למ"ד, מפני שרגלה אינה עקומה אלא ישרה, או מפני שראשה קצר או דק, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ח אות י) שמועילה שאלת תינוק להכשיר את האות.

ואם העוקץ הארוך שמעל הו"ד ישר ואינו מתעקם בסופו לצד שמאל

סופרים

תמונת אות יוֹד וְכָף וְכָף פְּשוּטָה וְלָמֶד וְדִינְיָהם

משנת

המשך מעמוד סג

שלבאורה לא מועיל תיקון זה, שהרי השו"ע הרב (אות ק) כתב שאין שום תיקון מועיל אף בדיעבד, ואף שבשו"ת צמח צדק (אורח סי' יח אות ז) מבואר להקל בזה, מימ נקרא דבר שהורה בו חכם לאיסור, שאינו לכתחילה, ובשו"ת צמח צדק עצמו כתב (שם אות ח) שאין תיקון זה מועיל לכתחילה, מפני שהבית מאיר (אהע"ז סי' קכה סוף סי"ח) הקשה על אופן תיקון זה, ועוד, שכשיעשה אותה עגולה לא תיראה כל כך מהדרת כשאר האותיות.

8) היינו מהר"ם גלאנטי המובא במג"א (סי' לב ס"ק כו), והמקדש מעט (ס"ק א) הביא כן בשם אחרונים נוספים.

(סי' לב סי"ח ד"ה וריש) שדברי היר אפרים בביאור הקולא דחוקים, ושהרעק"א כתב בפירוש שצריך למחוק את כל האות, אכן לענין מחיקת אות כ"ף פשוטה שבתוכה אלקין כתב שם, שיש להקל לגרור רק את הגג אם אין מקום למשוך את הרגל.

2) וטעם הפסול, כתב בבית הלל (אות נו"ן ד"ה הניח) שהוא משום שפוסקים אלו אינם מחלקים בין כ"ף פשוטה לכפופה, ובפשטות הרי מפורש בגמרא שצורתה עגולה, ואם כן על ידי הריבוע אבדה צורתה.

3) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קפד אות ב)

